

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

CZŁOWIEK

Czesław Kędzierski, <i>Dzielna kasztelanka</i>	13
Marian Orłóń, <i>O okrutnym zbójcu Madeju i jego łożu</i>	19
Iwona E. Rusek, <i>Baśń o tym, jak Wars z Utopcami w Wiśle harcował, i co z tego wynikło</i> ...	25

RODZINA

Cecylia Niewiadomska, <i>Piast</i>	35
Maria Rodziewiczówna, <i>Bajka Żaltis</i>	41

MIEJSCA

Wanda Chotomska, <i>Legenda o Warsie i Sawie</i>	49
Wanda Dobaczewska, <i>Złota studzienka</i>	57

TRANSPORT

Maria Krüger, <i>Karolcia</i>	71
Jan Grabowski, <i>Puc, Bursztyn i goście</i>	79

PRACA

Janina Porazińska, <i>Szewczyk Dratewka</i>	87
Maria Konopnicka, <i>O krasnoludkach i sierotce Marysi</i>	95

EDUKACJA

Jan Brzechwa, <i>Akademia Pana Kleksa</i>	105
Mira Jaworzakowa, <i>Jacek, Wacek i Pankracek</i>	113
Maria Kownacka, <i>Plastusiowy pamiętnik</i>	119

JEDZENIE

Jan Brzechwa, <i>Akademia Pana Kleksa</i>	127
Lucjan Siemieński, <i>Chleb kamienny w Oliwie</i>	133

ZDROWIE

Sadok Barącz, <i>Śmiech</i>	141
Hanna Januszewska, <i>O Bartku doktorze</i>	147

ŚRODOWISKO NATURALNE

Maria Kownacka, <i>Rogaś z Doliny Roztoki</i>	161
Janusz Korczak, <i>Legenda o pieśni</i>	169

PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

Lucjan Siemieński, <i>Królowa Bałtyku</i>	177
Wanda Chotomska, <i>O Lechu, Czechu i Rusie</i>	183
Noty o autorkach	189

Wstęp

Niniejsza *Antologia bajek, baśni, legend i opowiadań z zadaniami* adresowana jest głównie do uczniów szkół polonijnych, którzy wychowywani są w poszanowaniu polskiej kultury, tradycji i historii. Rodzice chcieliby, aby ich pociechy, żyjące i zdobywające edukację za granicą, poznały kanon polskiej literatury dla dzieci, na którym wychowały się pokolenia Polaków, w tym oni sami. Polscy rodzice opowiadają lub czytają na dobranoc polskie bajki, bez względu na to, czy mieszkają w Warszawie, Grodnie, Londynie czy Nowym Jorku. Teksty te wydają się trudne leksykalnie, składniowo czy stylistycznie – zawierają dużo archaizmów, deminutywów, wyrazów książkowych. Jednakże ich wartość kulturowa polega na budowaniu więzi młodych Polonusów ze światem polskich książek, zaszczepieniu pasji do czytania i przekazaniu kanonu wartości etyczno-moralnych. To także nawiązanie do naszego językowego obrazu świata, wprowadzenie do naszej poetyki wyobraźni poprzez poznanie kultowych postaci polskiej literatury dla dzieci.

Antologia bajek, baśni, legend i opowiadań z zadaniami nie jest podręcznikiem kursowym, ale stanowić może ważne i ciekawe uzupełnienie zajęć dla dzieci w wieku szkolnym, uczących się języka polskiego jako drugiego. Pozycja ta może także posłużyć zarówno dzieciom do samodzielnej lektury w domu, jak i rodzicom przy wyborze ciekawych i wartościowych kulturowo tekstów literackich do czytania swoim potomkom. Ze względu na fakt, iż jest to książka przede wszystkim dla polskich dzieci mieszkających za granicą, ważny był taki dobór tekstów, aby nie tylko sprostały ich zainteresowaniom, ale również stanowiły wstęp do polskiej kultury i historii literatury; nie zawsze bowiem są one przystępne dla młodego czytelnika, dla którego język polski jest językiem obcym lub drugim. Dlatego autorki zdecydowały się tak opracować zawarte w *Antologii bajek, baśni, legend i opowiadań z zadaniami* teksty, aby stanowiły pomoc, nie zniechęcając przy tym swoją długością czy skomplikowanym słownictwem. Postanowiono zatem, aby część z prezentowanych tutaj tekstów skrócić, w części zaś uwspółcześnić słownictwo, tak aby młody czytelnik czuł satysfakcję z tego, że samodzielnie może sięgać po utwory znajdujące się w kanonie polskiej literatury. Zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego¹ (ESOKJ) w glottodydaktyce należy już od najwcześniejszych etapów nauki stosować teksty autentyczne, które ze względu na elementy wyjątkowo trudne, archaiczne czy slangowe mogą być upraszczane czy skracane. W związku z tym

---

¹ *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, www.coe.int/1680459f97 [dostęp: 19.11.2019].

proponujemy zestaw tekstów dydaktycznych opracowanych na podstawie fragmentów utworów.

Antologia bajek, baśni, legend i opowiadań z zadaniami stanowi wyraźne odzwierciedlenie trendu w nauczaniu języka polskiego jako obcego/drugiego, który zakłada, że języka należy uczyć przez kulturę, a kultury przez język. Zbiór tekstów jest podstawą do stosowania sprawdzonych i dobrze znanych metod pracy z tekstem, które pozwalają rozwijać wiele kompetencji ucznia, w tym sprawności receptywnych i produktywnych.

Antologia składa się z 22 tekstów (bajek, baśni, legend, opowiadań), które przypisane zostały poszczególnym tematycznym kategoriom, wynikającym z programów nauczania języka polskiego jako obcego na poziomach A1–C2². Utwory w książce nie wymagają od ucznia czy nauczyciela korzystania z nich w ściśle ustalonym porządku. Oprócz tego, iż teksty te mają na celu głównie przybliżenie uczniom słownictwa związanego z daną tematyką (transport, rodzina, środowisko naturalne etc.), to dodatkowo zostały dobrane w taki sposób, aby uczniowie mieli okazję obcować z twórczością znaczących polskich autorów (Maria Konopnicka, Jan Brzechwa i in.). Utwory wchodzące w skład *Antologii* mogą posłużyć nauczycielom podczas pracy w szkołach polonijnych oraz uczniom (dla których język polski jest językiem obcym lub drugim) jako uzupełnienie zajęć lekcyjnych lub w domu do samodzielnej pracy.

Poszczególne utwory mogą być omawiane w ramach jednej, dwóch albo nawet kilku jednostek lekcyjnych – zależnie od długości tekstów. *Antologia bajek, baśni, legend i opowiadań z zadaniami* ułożona jest w taki sposób, że w centrum każdej jednostki znajduje się tekst literacki.

Zaprezentowane ćwiczenia i zadania są jedynie przykładowe i mogą być dowolnie wzbogacone przez rodziców i nauczycieli tradycyjnymi, dobrze znanymi typami zadań, takimi jak: układanie pytań, układanie planu, tworzenie alternatywnych zakończeń, wypisywanie poszczególnych części mowy, układanie zdań z konkretnym słownictwem. Teksty można również wykorzystać jako materiał do dyktand. Wszystkie zadania i pytania zamykają się w trzech fazach: zadania i pytania przez czytaniem, w trakcie czytania i po przeczytaniu tekstu.

- Zadania i pytania przed czytaniem. Do każdego tekstu przygotowano kilka pytań (2–4), tak aby czytający za ich pośrednictwem mógł rozwinąć słownictwo z danego zakresu tematycznego. W skład pytań przed czytaniem wchodzi między innymi: asocjogramy, pytania otwarte typu: *Jakie jest twoje zdanie? Co myślisz o...?*, połączenie słów z definicją, tworzenie list wyrazów, uzupełnienie tabel, rozwinięcie powiedzenia/przysłowia, grupowanie wyrazów według podanego wzoru. Są też pytania odwołujące się do doświadczeń dziecka, np. *Opowiedz o swoim pierwszym dniu w szkole*, ale także do jego wyobraźni, np. *Jak wyglądałby twój wymarzony...?* Inny typ zadań to dopasowywanie cech charakteru i uzasadnianie dokonanych wyborów, używanie argumentów w dyskusji, pytania zakładające odwołanie się do malarstwa, rozwiązywanie krzyżówki.

² *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, pod redakcją Iwony Janowskiej, Ewy Lipińskiej, Agnieszki Rabiej, Anny Seretny, Przemysława Turka, Kraków 2016.

- Zadania i pytania w trakcie czytania tekstu zakładają pracę ucznia z tekstem, musi on bowiem wyszukać (i najczęściej podkreślić) wskazane elementy dotyczące między innymi charakteru bohaterów, opisu sytuacji, kolorów.
- Zadania i pytania po przeczytaniu tekstu przewidują możliwość pracy na kilka sposobów: wypowiedź ustna w grupie, praca w grupie (dyskusja na podany temat z argumentami za i przeciw), indywidualna praca pisemna w domu. Dodatkowo zostały one podzielone na dwie części: pytania odnoszące się bezpośrednio do tekstu oraz zadania i polecenia wychodzące poza tekst *Pytania inspirowane tekstem. Ty i świat...*

Wśród pierwszego typu zadań po przeczytaniu tekstu można odnaleźć polecenia opierające się na pracy zarówno indywidualnej, jak i grupowej (pracy w parach), pracy ustnej i pisemnej. Atutem zadań ustnych zaproponowanych do pracy w większej grupie jest to, że nie musi być to grupa złożona tylko z uczniów, ale do pracy mogą włączyć się także rodzice, dziadkowie czy starsze rodzeństwo. Wśród pytań po tekście znaleźć można zadania zamknięte typu wybór wielokrotny, zadania typu prawda/fałsz, zadania otwarte, wymagające dłuższej odpowiedzi pisemnej/ustnej, tekst z luką, układanie zdań z rozsypanki wyrazowej, pisanie historyjki przy użyciu podanych wyrazów, rozwinięcie myśli autora, skreślenie niewłaściwego wyrazu w zdaniu, praca ze słownikiem języka polskiego, wyszukiwanie informacji, zacytowanie fragmentu tekstu zgodnie z poleceniem, dopisywanie liczby mnogiej do podanych wyrażen, dopisywanie cech przeciwstawnych, przyporządkowywanie informacji, przygotowanie poradnika w postaci punktów, układanie planu wydarzeń zgodnie z chronologią, wskazywanie synonimów, rysowanie, opis miejsca, przedmiotu czy postaci, wyjaśnianie pojęć.

Ideą publikacji jest inspirowanie uczniów do samodzielnej pracy, odkrywanie przed nimi tajników języka polskiego. Przywołane w *Antologii* fragmenty utworów tworzących klasykę dziecięcą dobrano w taki sposób, aby sprawić uczniom przyjemność z lektury, zainteresować losami bohaterów i spowodować, by zechcieli sięgnąć po książki, z których owe części pochodzą.

Anna Dunin-Dudkowska
Agnieszka Trzeźniewska-Nowak

Czesław Kędzierski

Dzielna kasztelanka

Słowa klucze: *dziewczyna, patriotyzm, pułkownik, zamek, oblężenie*

1. Połącz słowa z ich definicjami:

a) odwaga	I. poczucie godności osobistej lub dobre imię
b) honor	II. postępowanie zgodnie ze swoimi przekonaniem, bez względu na konsekwencje; brak strachu
c) poddany	III. ziemia, majątek odziedziczony po ojcu
d) ojcowizna	IV. osoba urodzona lub osiadła na terenie podlegającym królowi lub innemu władcy

2. Jak myślisz, do jakich poświęceń jest zdolny rodzic kochający swoje dziecko?

3. Jak myślisz, czym jest patriotyzm i jak możesz pokazywać go swoim zachowaniem?

Czytając tekst...

1. Jedną linią podkreśl zdanie, które mówi o tym, co broniło Szwedom dostępu do zamku.
2. Dwoma liniami podkreśl wszystkie informacje na temat wyglądu i charakteru Baśki.

W północnej części Wielkopolski znajduje się miasto Gołańcz. Tuż przy miasteczku wznoszą się dobrze zachowane ruiny starego zamku, a u podnóża ruin lśnią się i kołyszają fale niedużego jeziora, zwanego Smolary. Przed wielu wiekami był tu potężny i warowny zamek, który był niedostępny dla wrogów, napadających na nasz kraj, ponieważ Jezioro Smolarskie otaczało go ze wszystkich stron.

W zamku tym mieszkał przed wielu laty rycerz zacny¹ i sędziwy² – kasztelan³ Maćko. Miał on córkę Baśkę. Kasztelanka **ślęnęła** w okolicy ze swej precudnej urody, ale obok urody, posiadała też niezwykle piękną duszę i dzielne serce. Od najmłodszych lat pod dzielnym kierownictwem ojca kształciła umysł swój i serce w naukach i dobrych uczynkach. A w wolnych chwilach uczyła się dosiadać konia⁴ i władać szablą⁵. I zawsze myślała o jednym tylko: jak by się stać mogła najużyteczniejszą Polką, dlatego gdy podrosła, nie myślała nigdy o sobie, lecz zawsze o innych. Odwiedzała lud w całej okolicy, opiekowała się chorymi i sierotami, biednych wspierała i pocieszała nieszczęśliwych. Co więcej – pamiętała nawet o zwierzętach w lesie i o ptakach, kładąc i sypiąc codziennie pożywienie dla nich na leśnej polance niedaleko jeziora. Nic dziwnego

¹ zacny – dobry

² sędziwy – o osobie starszej, w podeszłym wieku

³ kasztelan – urzędnik w dawnej Polsce

⁴ dosiadać konia – usiąść na grzbiecie konia, jeździć konno

⁵ władać szablą – posługiwać się szablą, czyli bronią stosowaną między innymi przez rycerzy

więc, gdy tylko zaszła do którejś wioski okolicznej, tam dzieci wieśniacze garnęły się do niej z miłością.

Ale przyszyły złe czasy na nasz kraj. Wojska szwedzkie wtargnęły do Polski i paliły wsie i miasta. Dotarły też do Gołańczy. Ludność miasteczka i całej okolicy w popłochu opuszczała swe chaty⁶ i schroniła się do zamku pana kasztelana. Szwedzi uderzyli wobec tego na zamek. Ale zamek był mocny i warowny, i otoczony dookoła jeziorem. Szwedzi **nie dawali za wygraną** – próbowali sforsować⁷ go przez tydzień, potem drugi, a potem trzeci. W zamku wielu żołnierzy nie było, ale za to mnóstwo starców, kobiet i dzieci. Oblężeni trzymali się, dopóki starczyło im żywności. Kiedy jednak śmierć głodowa zajrzała im w oczy, kasztelan postanowił poddać się, by od śmieci głodowej uratować ludność.

Na spotkanie Szwedów wyszedł pan kasztelan w towarzystwie kasztelanki i starego sługi. Dowódca Szwedów, przystojny pułkownik, wjechał dumnie na dziedziniec zamkowy. Ale gdy ujrzał Baškę, stanął olśniony niezwykłą jej urodą. Długo na nią patrzył pełen zachwytu, aż wreszcie zeskoczył z konia, przybliżył się do kasztelana i córki jego, skłonił się nisko i rzekł:

– Wszedłem tu jako zwycięzca, a już jestem zwyciężony. Nie pobiły mnie tu ani wojska, ani armaty, ale pobiła mnie uroda panny kasztelanki. Kiedy pannę kasztelankę zobaczyłem, wydawało mi się, że widzę anioła, który z nieba zstąpił, aby bronić zamku. Pierwszy raz w życiu spotkałem taki prawdziwy cud piękności i poddaję się całkowicie.

A na to kasztelan odpowiedział:

– Panie, zamku tego nigdy byś nie zdobył. Broniłbym go z moimi wojownikami⁸ do ostatniego tchu. Ale w zamku moim schronili się starcy, kobiety i dzieci. Przez wzgląd na nich zamek mój poddałem, ażeby uchronić ich od zagłady, bo zaczął doskwierać⁹ im głód. Proszę tylko, niech pan będzie łaskawy i nie skrzywdzi mojego ludu.

– Tak, panie, oszczędź lud nasz biedny – dodała kasztelanka.

– Stanie się tak, jak chcecie – zawołał wódz. Po czym żołnierzom swym rozkazał przynieść żywność dla ludu do zamku. Następnie wyprowadził ich ponownie do namiotów obozowych, sam jednak zaraz do zamku wrócił i **oświadczył się** uroczej kasztelance.

Zadrżał z lęku i oburzenia stary kasztelan, zadrżała z przerażenia kasztelanka. Bo wszakże podobał jej się przystojny wódz, ale przerażała ją myśl, że miałaby zostać żoną cudzoziemca, który napadł na jej ojczyznę. Namyslała się jednak długo, co zrobić, jaką ma dać odpowiedź. Obawiała się, że jeśli Szwed się rozzłości, mścić się będzie na ojcu jej, na starcach, kobietach i dzieciach, ukrytych w zamku. A ona przecież chciała ich wszystkich uratować. Aż wreszcie przyszedł jej do głowy pewien pomysł. Rzekła więc do szwedzkiego wodza:

– Panie pułkowniku, dam ci odpowiedź, lecz najpierw musiałbyś złożyć mi pewną przysięgę. Czy zgodzisz się na to?

– Mów pani, jakiej żądasz ode mnie przysięgi? – odparł Szwed.

⁶ chata – inaczej: dom

⁷ sforsować – pokonać, zdobyć

⁸ wojownik – dzielny, waleczny rycerz

⁹ doskwierać – dokuczać

– Przysięgnij mi, panie pułkowniku, że jeśli stąd odejdę, opuścisz również zamek wraz ze swym wojskiem i nie wyrządzisz krzywdy ani ojcu memu, ani starcom, ani kobietom, ani dzieciom w tym zamku ukrytym.

– Przysięgam ci, piękna kasztelanko, że żadnej krzywdy nikomu nie wyrządzę i zamek pozostanie **nietknięty!** – odpowiedział pułkownik.

Następnego dnia pułkownik wezwał kasztelanę, by wraz z nim opuściła zamek. Ona zaś włożyła na głowę wianek upleciony¹⁰ z róż wodnych, zaprowadziła pułkownika na wieżę zamkową i zawołała:

– Żegnaj mi, ukochany kraju rodzinnego, i ty, ludu mój, żegnaj mi, ojcie najdroższy! Z miłości dla was składam ofiarę z mego życia. A ty, pułkowniku, jeśli chcesz być mężem moim, idź za mną!

Ledwo słowa te wypowiedziała, rzuciła się ze szczytu wieży zamkowej i utonęła w nurtach głębokiego Jeziora Smolarskiego.

Pułkownik szwedzki, pamiętając przysięgę, nie zniszczył zamku, nie skrzywdził nikogo i wraz z wojskiem opuścił tę część kraju naszego.

Do dziś ludzie mieszkający w okolicy potężnego zamku mówią o tym, że kasztelanka czuwa nad nimi, pojawiając się w każdą rocznicę tych wydarzeń.

SŁOWA I WYRAŻENIA DO ZAPAMIĘTANIA!

nie dawać za wygraną – nie rezygnować z osiągnięcia czegoś, *na przykład:* Pomimo pierwszej porażki, Maciej nie dawał za wygraną i ostatecznie osiągnął wyznaczony cel.

słynąć – być ogólnie znanym z czegoś, *na przykład:* Moja mama słynie w okolicy z pieczenia najlepszych tortów i wszyscy proszą ją o przepisy.

oświadczyć się – zaproponować komuś małżeństwo, *na przykład:* Maciek, po kilku latach związku, oświadczył się Ali.

nietknięty – nienaruszony, *na przykład:* Twoja praca domowa jest wciąż nietknięta! Kiedy zamierzasz wziąć się za nią?

PYTANIA DO TEKSTU

1. Z czego córka kasztelana była znana w okolicy?

.....

.....

.....

¹⁰ zapleciony – wykonany poprzez połączenie ze sobą długich, cienkich elementów, takich jak włosy czy łodygi kwiatów

2. Główna bohaterka odwiedzała swoich poddanych, żeby:
  - a) sprawdzić, czy nie robią nic złego
  - b) wspierać ich radą i ciepłym słowem
  - c) pomagać najuboższym, np. przynosząc im pieniądze
3. Czego Baśka nie uczyła się?
  - a) jeździć konno
  - b) szydełkować
  - c) czytać
4. Co broniło Szwedom dostępu do zamku?
  - a) ogromna i głęboka fosa
  - b) jezioro i las
  - c) potężne mury i jezioro
5. Zaznacz przy zdaniu prawdziwym P, a przy fałszywym F.
  - Najeźdźcy próbowali sforsować zamek przez cały tydzień.
  - Kasztelan zorganizował spotkanie ze Szwedami, na którym towarzyszyła mu tylko córka.
  - Pułkownik przyznał, że kasztelanka go pokonała.

PYTANIA INSPIROWANE TEKSTEM. TY I ŚWIAT...

1. Jakie kobiety o silnym charakterze znasz z historii? Czym zasłynęły?
2. Czy odwaga może być przypisana tylko mężczyznom?
3. „Odważnym można być w każdym wieku” – podaj przykłady sytuacji, w których musiałeś/ musiałaś wykazać się odwagą.